

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З «ІСТОРІЇ УКРАЇНИ»

Змістовний модуль I

Історія України з найдавніших часів до початку XX ст.

Тема 1:

Витоки українського народу та його державності. Україна княжої доби.

Семинар 1:

Україна княжої доби та її роль у світовій історії (2 год.)

План

1. Передумови утворення Київської Русі. Теорії про державність у східних слов'ян.
2. Перші князі. Період збирання руських земель.
3. Піднесення та розквіт Київської Русі. Значення прийняття християнства на Русі.
4. Розпад Київської держави. Причини роздробленості Київської Русі.
5. Південно-західні руські князівства та їх політика (XII – перша пол. XIV ст.)
6. Боротьба проти монголо-татарських завойовників. Занепад руських земель.

Завдання для самостійної роботи:

Теми для написання рефератів:

1. Походження українського народу.
2. Антропологічні риси українців. Мова, побут, звичаї.
3. Етногенез українців.

Термінологічний словник:

Гривня (гривна) — вагова, лічильна й монетна одиниця в Київській Русі.

Віче – народні збори Давньої Русі, на яких обговорювали, її її вирішувалися важливі громадські справи.

Вотчина – комплекс феодальної земельної власності (землі, будівлі, реманент) та пов'язане з нею право на залежних селян. У Київській Русі князі, бояри, монастирі й церкви мали вотчини, в яких використовували працю смердів та холопів. Право вотчинників було закріплено в "Руській правді".

Дворові люди – слуги великих і удільних князів (бояри, ключники, стольники тощо).

Київська Русь (Давня Русь) – осучаснена назва держави східних слов'ян, що існувала в IX-XIII ст. У давньоруських джерелах держава називалася Руссю або Руською землею. Охоплювала територію від Балтики до Чорного моря і від Закарпаття до Волго-Окського межиріччя. Політична форма – ранньофеодальна монархія (глава – великий князь київський).

Князь – у східних слов'ян воєначальник племені або союзу племен у період раннього феодалізму, глава держави-князівства. Князівська влада спочатку була виборною, згодом стала спадковою. Князів, які очолювали феодальні держави Київську Русь та Литву, називали великими князями. До XVIII ст. князівський титул був виключно спадковим, пізніше дарувався дворянам за особливі заслуги.

Посадник – адміністративна посада в Київській Русі. Спочатку посадника призначав князь як свого намісника в землях, що входили до складу Русі. У Новгороді та Пскові посадника обирало віче із заможних бояр. Він мав широкі управлінські повноваження.

Християнство – одна з основних світових релігій (поряд з буддизмом та ісламом). Виникло в I ст. н. е. в східних провінціях Римської імперії. Має три напрями: католицизм, православ'я, протестантизм, а також багато сект.

Питання для дискусії

1. Наскільки обґрунтована концепція про спільне етнічне коріння українців і росіян? Адже за часів Київської Русі населення сучасних російських земель було переважно фінським.
2. Відомо, що східні слов'яни в VI-VIII ст. перейшли від первіснообщинного ладу до феодального, минувши рабовласницький устрій. Поясніть, чому так сталося?
3. Чому саме Київ став центром ранньофеодальної держави Київська Русь?
4. Які торговельні шляхи з'єднували Київську Русь з країнами Європи та Азії?
5. Відомо, що в X ст. впливовими були кілька світових релігій (християнство, іудаїзм, іслам). Чому в Київській державі було запроваджено християнство саме візантійсько-православного зразка? Поясніть це.
6. Чому норманські військові дружини (варяги) дуже швидко асимілювалися місцевим населенням і не виявляли помітного впливу на соціально-економічний та культурний розвиток Русі?
7. Чи є істотні відмінності між реальним селом Київської Русі і тим, яке ми собі уявляли раніше (на прикладі нових матеріалів)?
8. Мова є суттєвою ознакою всякого етносу. Якою мовою розмовляли русичі в стародавньому Києві?

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст та фактори еволюції політичної структури Київської держави в IX-XI ст.
2. Чи була "Руська правда" єдиним законодавчим збірником Київської держави? Як регулювалися правові відносини держави протягом її історичного розвитку?
3. Що означали три види ренти: натуральна, "полюддя"; відробітки; грошова, оброк?
4. Поясніть економічні, соціально-політичні, зовнішньоекономічні фактори занепаду Київської держави. Чи були надії в другому десятиріччі XIII ст. на те, що держава перебуде кризу?
5. Чому після занепаду Києва саме Галицько-Волинська держава продовжила на ціле сторіччя існування державної організації українського народу?

Рекомендована література:

№№ 2,4,5,6,7,8,9,10 (основна).

4,7,8,9 (додаткова)

Дистанційний курс з навчальної дисципліни «Історія України».

Тема 2. Україна у складі Польщі. Козацька доба.

Семінар 2. Українські землі в XIV-XVI ст.

План

1. Політика Речі Посполитої на українських землях. Наростання соціальної напруги у суспільстві.
2. Причини утворення та джерела формування українського козацтва.
3. Запорізька Січ та її суспільно-політичний устрій. Реєстрове козацтво.
4. Українське козацтво на міжнародній арені.
5. Козацько-селянські повстання кінця XVI – 30-ті роки XVII ст.

Завдання для самостійної роботи

Теми для написання рефератів:

1. Формування, устрій, суспільно-політичні відносини Литовсько-Руської держави.
2. Посилення польського наступу. Україна в складі Речі Посполитої.
3. Національно-культурний рух. Братства.
4. Берестейська церковна унія 1596 р.в історичній ретроспективі.
5. Реформи Петра Могили: причини і наслідки.

Термінологічний словник

Берестейська церковна унія 1596 р. – злука католицької (Вселенської) церкви і православних єпископів України та Білорусі на умовах визнання католицької догматики про чистилище, походження Духа Святого від Бога Отця та Бога Сина, прийняття візантійського обряду та юліанського календаря.

Булава – один із козацьких клейнодів, символ найвищої влади гетьманів, козацьких отаманів в Україні XVI—XVIII ст. Мала вигляд палиці з горіхового дерева із срібною або позолоченою кулею на кінці. Оздоблена, як правило, гербом, прізвищем або вензелем власника.

Гетьман – від німецького *Hauptmann* — воєначальник. У Польщі згадується із 70-х років XV ст. у значенні ватажка найманих загонів, згодом – заступника короля у військових справах, головнокомандувача (гетьман коронний). Першим гетьманом Великого князівства Литовського в 1497 р. став Костянтин Острозький. Стосовно козацтва в офіційній урядовій термінології частіше вживалося поняття старший Війська Запорізького.

Кіш – центральний орган управління Запорізької Січі, який відав адміністративними, військовими, фінансовими, судовими та іншими справами. Виник із часу заснування Січі (XVI ст.) і проіснував до ліквідації Запорізької Січі у 1775 р. Згодом існували коші Задунайської Січі та Бузького Козацького Війська. Усі вони обиралися і контролювалися козацькою радою.

Литовський статут – кодекс права Великого князівства Литовського, Руського, Жомойтського, прийнятий у трьох редакціях 1529, 1566 і 1588 років. Йшлося про основні положення державного, цивільного, сімейного, кримінального і процесуального права князівства. Статут був основним збірником права в Україні з XVI до 40-х років XIX ст.

Реєстрове козацтво – українські козаки, які перебували на державній службі Речі Посполитої у II пол. XVI – I пол. XVII ст. і вносилися в спеціальні реєстри (списки). Уперше згадується в 1572 р., коли за наказом короля Сигізмунда II Августа було прийнято на державну службу 300 козаків.

Шляхтич – людина благородного, дворянського походження.

Питання для дискусії:

1. Чому приєднання українських земель до Великого князівства Литовського відбувалося мирним шляхом?
2. Поясніть, чому Великий князь Литовський Ольгерд так прихильно ставився до всього українського.
3. Яка битва поклала початок визволенню українських, білоруських і російських земель від монголо-татарського іґа?

4. Розкрийте роль Литовських статутів у зміцненні феодально-кріпосницьких відносин. Пригадайте суть закону "Устава на волоки" 1557 р.
5. Ватажки селянсько-козацьких повстань XVI — I пол. XVII ст. підіймали на боротьбу проти поневолення значні маси населення України. Чому ці виступи закінчувалися поразкою повстанців?
6. Проаналізуйте позиції і конкретні прояви діяльності представників радикальної та поміркованої течій в українському козацтві. Чому в 20—30-х роках XVII ст. посилювався козацький радикалізм?

Питання для самоконтролю:

1. У чому суть наслідків Берестейської унії 1596 р. для боротьби за збереження православної церкви?
2. Чи можна стверджувати, що процес формування козацтва відбувався тільки за рахунок селян, які втікали від кріпацтва? Яке коріння козацтва, чим воно було за формою і суттю?
3. Чому Запорізьку Січ було названо християнською козацькою республікою?

Рекомендована література:

№№ 2,4,5,6,7,8,9,10 (основна).

4,7,8,9 (додаткова)

Дистанційний курс з навчальної дисципліни «Історія України».

**Тема 3. Визвольна війна українського народу середини XVII ст.
Формування української держави.**

Семинар 3:

Українська національна революція середини XVII ст.
Формування української державності.

План:

1. Причини та рушійні сили національної революції середини XVII ст.
2. Формування української державності в ході Визвольної війни.
3. Вхід України під протекторат Росії. Історична оцінка Переяславської Ради та „Березневих статей” 1654 року.

**Завдання для самостійної роботи:
*Теми для написання рефератів:***

1. Історичний портрет Б.Хмельницького

2. Сподвижники Б.Хмельницького.
3. Переяславська Рада 1654 р.

Термінологічний словник

Гайдамаки – народні повстанці в Правобережній Україні, яка до кінця XVIII ст. перебувала під владою Речі Посполитої. Гайдамаками (від тюркського гайде – чинити свавілля, турбувати) польська шляхта зневажливо називала учасників національно-визвольних змагань в Україні, що пожвавилися в першому десятиріччі XVIII ст. Гайдамацькі рухи тривали до кінця 60-х років і зрештою вилилися в грандіозне повстання, яке увійшло в історію під назвою Коліївщина. Гайдамацький рух оспівав Т. Шевченко в поемах "Гайдамаки" і "Холодний Яр".

Гетьманщина – народна назва Лівобережної України, яка з 1654 р. перебувала під протекторатом Росії. Ці українські землі спершу мали широку автономію. Правління здійснював гетьман (звідси походить і сам термін). В офіційних документах російського уряду Гетьманщину називали Малоросією. У 1781 р. царизм скасував полково-адміністративний лад, і Гетьманщина припинила існування. Її землі увійшли до складу новоутворених Київського, Чернігівського та Новгород-Сіверського намісництв.

Козацькі літописи – цілісні авторські праці, які створили в II пол. XVII—XVIII ст. представники освіченої старшини. Належать до найважливіших джерел з історії України, зокрема з національно-визвольних і соціальних рухів українського народу, Визвольної війни під проводом Б. Хмельницького. Найвідомішими з них є літописи, які створили Самовидець, Гребінка, Величко.

Наказний гетьман – урядова особа в Україні у XVII—XVIII ст., котра тимчасово обіймала посаду гетьмана. Наказного гетьмана призначав сам гетьман або обирала козацька старшина з генеральних старшин чи полковників. Наказний гетьман виконував обов'язки гетьмана: під час козацького походу, коли в ньому не брав участі сам гетьман. У разі тривалої відсутності гетьмана у зв'язку з війною чи участю в посольстві або у разі смерті гетьмана чи його усунення наказний гетьман виконував обов'язки до обрання нового гетьмана.

Руїна – наслідки громадянської війни та іноземної інтервенції Росії, Польщі, Туреччини в Україну. Цей трагічний період в історії України охоплює 1663-1687 рр.

Питання для дискусії:

1. Чому період 1638-1648 рр. названо "золотим спокоєм"?
2. Які обставини об'єктивного і суб'єктивного характеру сприяли тому, що Б. Хмельницький взяв на себе ініціативу і керівництво збройною боротьбою українського народу за його незалежність?

3. Кримські татари завжди були одними із найзапекліших ворогів України, які щорічно спустошували її землі, забирали людей у рабство. Чому ж тоді Крим допомагав українцям у боротьбі з польською шляхтою?
4. Битва під Пилявцями (вересень 1648 р.) відкрила Б. Хмельницькому шлях на захід. Чому замість того, щоб укріпитися на західних кордонах (як це радили М. Кривоніс і П. Головацький) гетьман повернув військо на Україну?
5. У битві під Берестечком військо Б. Хмельницького було розгромлено чи зазнало поразки?
6. Чому Б. Хмельницький взявся за організацію української козацької держави? Якою вона була?
7. Чому після 1651 р. Б. Хмельницький був змушений шукати союзників зовні?
8. Яким чином московська орієнтація стала головною у зовнішній політиці Б. Хмельницького?

Питання для самоконтролю:

1. Відомо, що є ряд тлумачень оцінки Переяславсько-московської угоди 1654 р. Якої думки дотримуетесь Ви?
2. Чому після 1654 р. виникли непорозуміння та конфлікти між Україною і Москвою?
3. Як московський цар виявив себе противником самостійної України? Коли і як було проведено поділи України?
4. Період 1663—1687 рр. увійшов в українську історію під назвою Руїна. Які сили, на ваш погляд, значною мірою сприяли цьому негативному процесу: внутрішні чи зовнішні? Обґрунтуйте свій погляд, наведіть конкретні приклади.
5. Як відомо, гетьмани Правобережжя П. Дорошенко та Ю. Хмельницький виступали з ідеєю турецької альтернативи союзу з Москвою. Чи була реальною, на вашу думку, основа для такого союзу?
6. Багато хто вважає, що укладення між Росією й Польщею Віленського (1656 р.), Андрусівського (1667 р.) та "Вічного миру" (1686 р.) є не що інше, як підла зрада Москви свого союзника. Висловіть свій погляд та обґрунтуйте його.
7. Чим була викликана переорієнтація зовнішньої політики гетьмана Івана Мазепи? Хто він насправді?
8. У чому суть і значення конституції Пилипа Орлика?

Рекомендована література:

№№ 2,4,5,6,7,8,9,10 (основна).

4,7,8,9 (додаткова)

Дистанційний курс з навчальної дисципліни «Історія України».

Тема 4. Велика Руїна. Гетьманщина. Ліквідація української автономної державності.

Семінар 4. Українська козацька держава в другій половині XVII-XVIII ст. Ліквідація автономії України.

План:

1. Українська державність у період Гетьманщини.
2. Україна після смерті Богдана Хмельницького. Руїна.
3. Лівобережна Україна у складі Російської імперії.
4. Знищення української державності російським царизмом. Ліквідація Гетьманщини та Запорізької Січі.

Завдання для самостійної роботи:

Теми для написання рефератів:

1. Б. Хмельницький – державний діяч і полководець, фундатор української держави.
2. Зовнішня політика української козацької держави за часів Б. Хмельницького.
3. Поділи України та їхні наслідки для державності українського народу.
4. Іван Мазепа – людина і патріот України.
5. Конституція і "Вивід прав України" Пилипа Орлика 1710 р.

Термінологічний словник

Абсолютизм (абсолютна монархія) – форма державного правління, за якої монарху (цареві, імператору, королю) належить необмежена верховна (самодержавна) влада.

Габсбурги – династія в Австрійській імперії; в Австро-Угорщині (1867-1918 рр.).

Нова Січ – заклали українські козаки, які переселилися до Туреччини після розгрому Запорізької Січі російськими військами 1709 р. Наприкінці травня – на початку червня 1775 р. царське військо зруйнувало Нову Січ.

Гайдамаки (з турецької мови – нападати) – учасники національно-визвольних рухів у Правобережній Україні у XVIII ст. проти соціального і національного гніту, мали підтримку і в селян та козаків Лівобережної України, тому царизм також придушував виступи гайдамаків.

Самодержавство – монархічна форма правління в Росії. У XVI-XVII ст. цар правив разом з боярською думою; у XVIII – на поч. XX ст. – абсолютна монархія.

Питання для дискусії:

9. Чому період 1638-1648 рр. названо "золотим спокоєм"?

10. Які обставини об'єктивного і суб'єктивного характеру сприяли тому, що Б. Хмельницький взяв на себе ініціативу і керівництво збройною боротьбою українського народу за його незалежність?
11. Кримські татари завжди були одними із найзапекліших ворогів України, які щорічно спустошували її землі, забирали людей у рабство. Чому ж тоді Крим допомагав українцям у боротьбі з польською шляхтою?
12. Битва під Пилявцями (вересень 1648 р.) відкрила Б. Хмельницькому шлях на захід. Чому замість того, щоб укріпитися на західних кордонах (як це радили М. Кривоніс і П. Головацький) гетьман повернув військо на Україну?
13. У битві під Берестечком військо Б. Хмельницького було розгромлено чи зазнало поразки?
14. Чому Б. Хмельницький взявся за організацію української козацької держави? Якою вона була?
15. Чому після 1651 р. Б. Хмельницький був змушений шукати союзників зовні?
16. Яким чином московська орієнтація стала головною у зовнішній політиці Б. Хмельницького?

Питання для самоконтролю:

9. Відомо, що є ряд тлумачень оцінки Переяславсько-московської угоди 1654 р. Якої думки дотримуетесь Ви?
10. Чому після 1654 р. виникли непорозуміння та конфлікти між Україною і Москвою?
11. Як московський цар виявив себе противником самостійної України? Коли і як було проведено поділи України?
12. Період 1663—1687 рр. увійшов в українську історію під назвою Руїна. Які сили, на ваш погляд, значною мірою сприяли цьому негативному процесу: внутрішні чи зовнішні? Обґрунтуйте свій погляд, наведіть конкретні приклади.
13. Як відомо, гетьмани Правобережжя П. Дорошенко та Ю. Хмельницький виступали з ідеєю турецької альтернативи союзу з Москвою. Чи була реальною, на вашу думку, основа для такого союзу?
14. Багато хто вважає, що укладення між Росією й Польщею Віленського (1656 р.), Андрусівського (1667 р.) та "Вічного миру" (1686 р.) є не що інше, як підла зрада Москви свого союзника. Висловіть свій погляд та обґрунтуйте його.
15. Чим була викликана переорієнтація зовнішньої політики гетьмана Івана Мазепи? Хто він насправді?
16. У чому суть і значення конституції Пилипа Орлика?

Рекомендована література:

№№ 2,4,5,6,7,8,9,10 (основна).

4,7,8,9 (додаткова)

Дистанційний курс з навчальної дисципліни «Історія України».

Змістовий модуль 2.

Україна в XX – XXI ст. Розбудова незалежної держави

Тема 5: Національна революція 1917-1920 рр.

План семінарського заняття (ситуаційно-рольова гра)

План

1. Державотворча діяльність Центральної Ради: від національно-територіальної автономії до незалежності УНР.
2. Політика уряду гетьмана П.Скоропадського по розбудові “Української Держави”
3. Внутрішня і зовнішня політика Директорії.
4. Основні напрями діяльності радянської влади.

Завдання для самостійної роботи:

Теми для написання рефератів:

1. Державотворча діяльність М.С.Грушевського.
2. Симон Петлюра: штрихи до політичного портрету.
3. Політичний портрет П.Скоропадського.
4. Визвольний рух на західноукраїнських землях.
5. Павло Скоропадський: політичний портрет.

Термінологічний словник

Брестський мирний договір УНР з державами Четверного Союзу 1918 р. – підписаний у Брест-Литовську 9 лютого 1918 р. між Українською Народною Республікою, з одного боку, та державами Четверного Союзу - Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією та Туреччиною - з другого. Країни Четверного Союзу обіцяли надати УНР матеріальну, військову та моральну допомогу в боротьбі з радянською владою. Згідно цієї угоди в Україну мали ввійти німецькі та австро-угорські війська.

"Воєнний комунізм" – політика радянської влади, яка охоплювала 1918-1920 рр. і полягала у суворій централізації політичного й економічного життя країни. Політика "воєнного комунізму" була проголошена в Україні у квітні

1919 р. і розпочалась із застосування продрозкладки, тобто примусових методів заготівлі хліба.

Генеральний Секретаріат – уряд Центральної Ради, створений 15 червня 1917 р. на чолі з В.К.Винниченком.

Демократія (народовладдя) – форма державно-політичного устрою суспільства, яка ґрунтується на визнанні народу джерелом влади.

Директорія (управління, керівництво) – тимчасовий революційний орган, створений у ніч з 13 на 14 листопада 1918 р. на засіданні Українського Національного Союзу для усунення від влади гетьмана П.Скоропадського.

Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР) — назва держави, створеної на початку листопада 1918 р. на території Галичини.

Суверенітет (незалежність) – незалежність держави, що полягає в її праві за власним розсудом розв'язувати свої внутрішні й зовнішні справи, без втручання в них будь-якої іншої держави.

Питання для дискусії:

1. Чому українські уряди постійно намагалися залучити зовнішні сили для утвердження своєї влади, а не прагнули знайти підтримку серед населення власної країни?
2. Чому, на ваш погляд, професійний військовий П.Скоропадський у жорстоких умовах збройного протистояння приділяв таку велику увагу проблемам культури?

Питання для самоконтролю:

1. Роз'ясніть обставини та мету створення Центральної Ради.
2. Розкрийте зміст двох перших Універсалів Центральної Ради, чим був викликаний її політичний компроміс з Тимчасовим урядом.
3. Визначить причини проголошення УНР і проаналізуйте програму її розбудови.
4. Чим був викликаний перехід Центральної Ради від національно-територіальної автономії до незалежності? Історичне значення Четвертого Універсалу.
5. Проаналізуйте причини падіння Центральної Ради.
6. Чому прихід до влади П.Скоропадського вважається державним переворотом? Дайте оцінку заходам, проведеним урядом П.Скоропадського
7. Яку політику проводила Директорія?
8. Охарактеризуйте особливості національно-визвольного руху в західноукраїнських землях і 1917-1919 рр. та визначте історичне значення Акту Соборності України?
9. Проаналізуйте причини і шляхи встановлення радянської влади. Які гасла використовували більшовики для завоювання прихильності населення?

Рекомендована література:

№№ 2,4,5,6,7,8,9,10 (основна).

4,7,8,9 (додаткова)

Дистанційний курс з навчальної дисципліни «Історія України».

Тема 8: Міжвоєнний період історії українського народу (1921-1939 рр.)

Семінар 6. Круглий стіл на тему:

Україна в умовах утвердження тоталітарно-репресивного режиму влади
(1921-1939 рр.)

Питання для обговорення:

1. Україна в період економічних реформ 1921-1925 років: основні напрямки та соціально-економічні наслідки.
2. Концепція планової економіки. Введення п'ятирічних планів.
3. Індустріальна гонка та її підсумки.
4. Запровадження колгоспного ладу в Україні. Політика суцільної колективізації та її наслідки.
5. Голод 1921-1923 рр. і голодомор 1932-1933 рр.: причини та наслідки.
6. Суспільно-політичне життя українського народу в умовах тоталітарно-репресивного режиму влади.
7. „Розстріляне Відродження”.

Завдання для самостійної роботи:

Тематика для підготовки презентацій:

1. Роль Центральної Ради у формуванні української національної державності.
2. Українська держава гетьмана П. Скоропадського: його політична платформа, досягнення та прорахунки.
3. Боротьба Директорії за відродження УНР. Занепад української державності.
4. Відносини українських національних урядів з більшовистською Росією. Політика "військового комунізму" в Україні.

Термінологічний словник

"Великий перелом" – період розвитку СРСР після нової економічної політики до початку курсу на індустріалізацію і колективізацію. Вперше

термін був запропонований у 1929 р. “Великий перелом” означав радикальний перехід до “соціалістичної” перебудови села.

Геноцид – (від грец. - рід і лат. - вбиваю) – здійснювані владою масові переслідування, гоніння і навіть знищення певної національної, етнічної, расової, соціальної, культурної, або релігійної спільноти.

Депортація — примусове виселення з місця постійного проживання й навіть вигнання за межі держави осіб (частини населення), що визнані правлячим режимом як соціально небезпечні.

Диктатура – необмежена влада особи, класу чи іншої соціальної групи, яка спирається на силу, а також відповідний політичний режим.

Індустріалізація – процес створення великого машинного виробництва в усіх галузях господарства країни.

Колгосп – колективне господарство селян, створене за принципом артілі.

Колективізація (усуспільнення) – соціалістична перебудова сільського господарства шляхом об'єднання дрібних одноосібних селянських господарств у великі колективні господарства - колгоспи.

Конфедерація (спілка, об'єднання) – союз окремих суверенних держав, об'єднаних спільними керівними органами, створений для певних цілей, переважно зовнішньополітичних і воєнних.

Командно-адміністративні методи управління – сукупність форм і методів управління суспільства, згідно з якими діяльність людей стимулюється переважно засобами адміністративного примусу.

Комнезами (комітети незалежних селян) – громадська організація, яка використовувалась більшовиками для зміцнення своєї соціальної бази на селі.

Коренізація – політика, яку проводили більшовики з 1923 р., спрямована на підготовку, виховання й висування кадрів корінної національності, врахування національних факторів при формуванні державного апарату, організацію культурно-освітніх закладів, видання преси мовами корінних національностей.

Культ особи (від лат.– шанування, поклоніння) – єдиновладдя тоталітарного типу, часто релігійного характеру, що означає раболіпство, сліпе поклоніння.

Неп (нова економічна політика) – політика, запропонована радянською владою у березні 1921 р., яка відмінила політику "воєнного комунізму", замінила продрозкладку продподатком, а також відновила товарно-грошові відносини, торгівлю.

Репресія (придушення) – захід державного примусу, покарання,

Розкуркулення – кампанія експропріації селянських господарств у 30-ті роки, складова частина примусової колективізації. Формально спрямована проти найзаможніших селян (1,5 відсотків в Україні, на практиці - вилілася у репресії проти значної кількості середняків).

“Розстріляне відродження” – так називали плеяду українських діячів культури, яка з'явилася в 20-ті роки, сприяла відродженню духовності, а в 30-ті роки була репресована.

СВУ (Спілка Визволення України) – сфабрикований органами НКВС судовий процес проти цієї організації, яка нібито ставила за мету повалення радянської влади в Україні шляхом збройного повстання.

Суверенітет – незалежне від будь-яких сил, обставин і осіб верховенство; незалежність держави у зовнішніх і внутрішніх справах.

Терор (походить від латинського - страх, жах) – розправа з політичними противниками шляхом насильства.

Питання для дискусії:

1. Чому українські уряди постійно намагалися залучити зовнішні сили для утвердження своєї влади, а не прагнули знайти підтримку серед населення власної країни?
2. Чи існувала альтернатива утворенню СРСР, чи могла УСРР існувати самостійно?

Питання для самоконтролю:

1. Проаналізуйте впровадження нової економічної політики в Україні, дайте оцінку її значенню та наслідкам..
2. Розкрийте процес входження України до СРСР й охарактеризуйте ставлення до цього тогочасних політичних сил і населення України.
3. Поясніть зміст політики українізації та особливості її проведення.
4. Розкрийте особливості та наслідки радянської індустріалізації в Україні.
5. Охарактеризуйте політику суцільної колективізації, її соціально-економічні наслідки.
6. Визначте основні риси радянського тоталітарного режиму влади у 30-ті рр.

Рекомендована література:

№№ 2,4,5,6,7,8,9,10 (основна).

4,7,8,9 (додаткова)

Дистанційний курс з навчальної дисципліни «Історія України».

Тема 10: Україна в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.)

Семінар 7.

Україна в період Другої світової
та Великої Вітчизняної війни

План:

1. Західноукраїнські землі в системі радянсько-німецьких договорів 1939 р. Соціально-економічні процеси в Західній Україні після її входження до складу УРСР.
2. Початок Великої Вітчизняної війни. Україна в планах гітлерівської Німеччини. Причини тимчасових невдач радянської армії в 1941-1942 рр.
3. Корінний перелом у ході війни Битва за Лівобережну Україну та Донбас. Визволення Києва.
4. Остаточне звільнення України. Внесок українського народу у розгром фашистської Німеччини.

Завдання для самостійної роботи:

Теми для написання повідомлень:

1. “Українське питання” в політиці Західних держав.
2. Українські землі в умовах фашистської окупації.
3. Трагедія Шумейкова урочища
4. Підпільно-партизанський рух в Україні.

Термінологічний словник

Бліцкриг (походить від німецького слова блискавична війна) – авантюристична теорія ведення агресивної війни, розрахована на капітуляцію противника в найкоротші строки внаслідок раптового нападу на нього і швидкого просування вглиб країни.

Барвінково-Лозовська операція 1942 р. – наступальна операція Південно-Західного та Південного радянських фронтів, проведена з 18 по 31 січня 1942 р. з метою виходу в тил донбасько-таганрозького формування фашистських військ та його знищення біля узбережжя Азовського моря. Частиною сил лівого крила Південно-Західного фронту планувався удар на Красноград для забезпечення звільнення Харкова.

Букринський плацдарм - один із плацдармів на правому березі Дніпра, в районі Великого Букрина (80 км на південний схід від Києва), захоплений у вересні 1943 р. військами Воронежського фронту під час битви за Дніпро. Складав 11 км по фронту і до 6 км углиб.

“Галичина” - дивізія СС, створена з українських добровольців 28 квітня 1943 р. в кількості 18 тис. вояків. Емблема дивізії - галицький лев. 22 жовтня 1943 р. реорганізована й перейменована на 14-у галицьку добровольчу дивізію СС.

“Дистрикт Галичина” – адміністративна одиниця у складі генерал-губернаторства, утвореного переважно з центральних частин Польщі в період німецької окупації під час Другої світової війни. " Дистрикт Галичина" з центром у Львові складався з Львівської, Дрогобицької, Станіславської і Тернопільської областей.

Лютізький плацдарм – один із найважливіших плацдармів на правому березі Дніпра, в районі містечка Лютежа (30 км на північ від Києва), захоплений у вересні 1943 р. військами Воронежського фронту. На початку листопада звідси було розпочато головний наступ на Київ.

Наказ народного комісара оборони № 227 – документ, підписаний І.Сталіним 28 липня 1942 р., відомий під назвою "Ані кроку назад!". Наказ під загрозою розстрілу забороняв будь-який відступ радянських військ без особливого розпорядження вищого командування. Наказом запроваджувалися штрафні батальйони, штрафні роти, загороджувальні загони з військ НКВС.

“Рейкова війна” – операція радянських партизан у період з 3 серпня до середини вересня 1943 р. в тилу німецьких військ на території Російської Федерації, Білорусі та частини України з метою одночасного масового зруйнування залізничного полотна та станційних споруд.

Уманський котел – оточення з'єднань 6-ї та 1-ї радянських армій (65 тис. осіб), німецько-фашистськими військами в районі міста Умані на початку серпня 1941р.

Питання для дискусії:

1. Як проходив процес розгортання Руху Опору в Україні в роки фашистської окупації ?
2. Як проходило визволення України ? Визначте вклад українського народу в перемогу над фашизмом.
3. Яке значення в розгромі німецького фашизму мала матеріальна допомога союзників СРСР ?
4. У чому полягають геополітичні наслідки Другої світової війни?

Питання для самоконтролю

1. Друга світова війна як прояв кризи Версальсько-Вашингтонської системи. „Українське питання” в політиці Західних держав.
2. Національне питання і доля західноукраїнської інтелігенції в умовах адміністративно - командної системи після 1939 р.
3. Загострення політичної боротьби в західних областях України. ОУН - УПА. Незаконні репресивні дії радянських каральних органів.

Рекомендована література:

№№ 2,4,5,6,7,8,9,10 (основна).

4,7,8,9 (додаткова)

Дистанційний курс з навчальної дисципліни «Історія України».

Тема 12. Національно-державне відродження українського народу. Незалежна Україна в сучасному світі

Семінар 8.

Навчальна конференція: «Розвиток суверенної української держави»

Питання для обговорення:

1. Процес формування багатопартійності в державі.
2. Проголошення незалежності України: обставини та правові засади.
3. Проблеми державного будівництва і соціально-економічного розвитку.
4. Міжнародна політика України в умовах проголошення державного суверенітету.
5. Роль освіти в розвитку партнерства України з європейськими державами.
6. Суспільно-політичне і культурне життя української діаспори. Проблеми українців в країнах СНД.
7. Еміграція українців за кордон, її причини і напрямки.

Завдання для самостійної роботи:

Тематика для підготовки презентацій:

1. Національно-культурні процеси в сучасному українському суспільстві.
2. Етнополітична ситуація в сучасній Україні.
3. Міжконфесійні проблеми: історія і сьогодення.
4. Східна і західна українська діаспора: регіони розселення, культура, особливості менталітету.
5. Україна і європейський інтеграційний процес.

Термінологічний словник:

Геополітика (від гео... і політика) – теорія залежності зовнішньої політики держави від географічних факторів, зокрема місцезнаходження.

Демократія – форма політичної організації суспільства, що характеризується участю (формальною або фактичною) народу в управлінні державними справами. В широкому розумінні – форма керівництва будь-яким колективом, яка забезпечує активну участь його членів у здійсненні всіх заходів.

Діаспора (розсіяння) – розселення по різних країнах народу, вигнаного обставинами, завойовниками або власною владою за межі батьківщини; сукупність вихідців з якоїсь країни та їх нащадків, які проживають за її межами.

Електорат (виборець) – громадяни, які мають право голосу для участі в політичних виборах. Рішення і настрої електорату визначають склад виборних органів влади, впливають на позиції політичних лідерів і партій.

Імпічмент (англ. звинувачення) – встановлені законом порядок і процедура притягнення до відповідальності за грубі порушення закону вищих посадових осіб до завершення терміну одержаних ними внаслідок виборів повноважень.

Інавгурація (лат. - посвячую). Урочиста церемонія введення на посаду глави держави, а також посвячення у вищий духовний стан.

Інтеграція (поповнення) – процес зближення держав у різних сферах.

Консенсус (лат. - згода, одностайність) – досягнення згоди з певних питань на основі базових цінностей і норм суспільства шляхом обговорення і взаємних поступок; прийняття рішень без голосування за виявленням всезагальної згоди.

Консолідація – зміцнення, згуртування, об'єднання.

Легітимність (законний, правомірний) – здатність політичного режиму досягти суспільного визнання й виправдання обраного політичного курсу, винесених ним політичних рішень або функціональних змін у структурах влади.

Лобізм (англ. – кулуари) – діяльність соціальних груп, які обстоюють свої особливі політичні інтереси; групи тиску на органи законодавчої та виконавчої влади.

Мажоритарна система виборів (фран. – більшість) – порядок організації виборів і визначення результатів голосування, коли обраним вважається кандидат (або список кандидатів), який отримав більшість голосів у виборчому окрузі.

Мораторій – призупинення якихось дій, діяльності тощо, встановлених урядом на певний час у зв'язку з настанням надзвичайних обставин - війни, стихійного лиха тощо.

Олігархія (влада небагатьох) – політичне та економічне правління, влада невеликої групи людей, а також сама правляча група.

Парламент (лат. – говорити, розмовляти) – найвищий законодавчий і представницький орган влади в державі з республіканською формою правління, який обирається населенням.

Парламентаризм – система правління, згідно з якою законодавча влада належить виборному парламенту.

Питання для дискусії:

5. Як проходив процес розгортання Руху Опору в Україні в роки фашистської окупації ?
6. Як проходило визволення України ? Визначте вклад українського народу в перемогу над фашизмом.
7. Яке значення в розгромі німецького фашизму мала матеріальна допомога союзників СРСР ?
8. У чому полягають геополітичні наслідки Другої світової війни?

Питання для самоконтролю

4. Друга світова війна як прояв кризи Версальсько-Вашингтонської системи. „Українське питання” в політиці Західних держав.
5. Національне питання і доля західноукраїнської інтелігенції в умовах адміністративно - командної системи після 1939 р.
6. Загострення політичної боротьби в західних областях України. ОУН - УПА. Незаконні репресивні дії радянських каральних органів.

Рекомендована література:

№№ 2,4,5,6,7,8,9,10 (основна).

4,7,8,9 (додаткова)

Дистанційний курс з навчальної дисципліни «Історія України».